

Годованюк А. Й.

Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права, кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ПОЛЕЗАХИСНИХ СМУГ

В ході проведення земельної реформи основна увага законодавця, землевласників і суспільства в цілому була сконцентрованою на використанні та охороні земель сільськогосподарського призначення. Натомість предметом нашого дослідження є використання та охорона **земель**, зайнятих полезахисними лісовими смугами, які випадають з поля зору законодавця.

Відповідно до Земельного кодексу України, полезахисні лісові смуги виключені зі складу земель лісгосподарського призначення і віднесені до несільськогосподарських угідь земель сільськогосподарського призначення та належать до резерву сільських, селищних рад. За чинним законодавством полезахисні лісосмуги вважаються комунальною власністю. Відтак номінально у них з'явився комунальний власник, проте створення господарської структури, котра б могла вести належний догляд, не передбачено.

Вивченню проблем захисного лісорозведення свого часу суттєву увагу приділили науковці В. О. Бодров, Г. М. Висоцький, П. І. Герасименко, Д. Д. Лавриненко, В. С. Наконечний, О. І. Пилипенко, І. М. Сазонов, В. Є. Свириденко, В. Ю. Юхновський та інші дослідники. Історичні та деякі інші аспекти цього питання знайшли висвітлення у спільній науковій праці професорів О. І. Фурдичка та В. Д. Бондаренка.

Тривала відсутність господаря у полезахисних лісових смуг та інших лісових насаджень перетворилася у критичну проблему державного масштабу. Масові рубки та винищення лісосмуг, безконтрольність та нерациональне їх використання – все це вже найближчим часом може обернутися екологічною загрозою. До того ж сьогодні лісосмуги стають місцем самовільного скидання сміття, потерпають від випалювання стерні на прилеглих полях. Жодного кроку в напрямі відновлення лісосмуг не робиться. На даний час практично неможливо вирішити питання правового режиму полезахисних смуг нормативно – необхідне відповідне законодавче державне регулювання.

Інша проблема полезахисних лісосмуг полягає у відсутності достовірних відомостей про їх реальний стан. Дані офіційної статистики про ці лісові насадження зупинилися на рівні 1996 року. Тому загальне уявлення про динаміку полезахисних смуг можна буде отримати, якщо провести інвентаризацію усіх лісових насаджень, що не входять до земель лісгосподарського призначення. Окрім того, ситуація, що склалася з лісосмугами, вимагає перегляду загальних законодавчих підходів до всіх лісових насаджень, які не входять до земель лісгосподарського призначення, що

загалом дасть змогу створити правовий фундамент, який сприяв би подальшому розвитку аграрних лісів.

За своїм впливом і господарським значенням полезахисні смуги належать до лісомеліоративних насаджень. Розміщені на сільськогосподарських землях у визначеній системі, вони є одним з потужних довгодіючих заходів підвищення врожайності сільськогосподарських культур шляхом поліпшення мікрокліматичних умов, змінення гідрологічного режиму і боротьби з ерозією ґрунтів. Тут варто додати конкретики, наголосивши, що полезахисні лісосмуги здатні зменшувати швидкість вітрів, впливати на температуру та вологість повітря, на випаровування води з ґрунту, його вологість та ґрунтотворні процеси, підвищення продуктивності транспірації сільськогосподарських культур, снігорозподіл, охорону ґрунтів від вивування тощо.

На полях, які захищені лісосмугами, швидкість вітру знижується на 20-30 %, вологість повітря збільшується на 3-5 %, в два рази зменшується непродуктивне випаровування вологи. Приміром, один гектар лісосмуги захищає від суховіїв, які є «родовим нещастям» південних областей, 20-30 гектарів ріллі, до 15 % збільшуючи врожайність хлібного поля. Це теорія. А на практиці щороку Україна втрачає 10-12 мільйонів тонн зерна саме через ерозію ґрунтів, зокрема вітрову. Це щонайменше п'ятирічний урожай ранніх зернових такої області, як Херсонська. В цьому контексті доречно буде навести ще одну цифру: площа еродованих земель налічує нині понад 18,5 мільйонів гектарів (31 % території держави).

Здавалося б природнім було б віднесення земель під лісосмугами до земель лісогосподарського призначення. Але лісники категорично проти ідеї взяти полезахисні насадження на свій баланс, оскільки проведення інвентаризації, рубок догляду, робіт з відтворення потребує суттєвих матеріальних витрат, котрі ляжуть на галузь зайвим тягарем.

Зважаючи на те, що в минулому лісосмугами опікувалися колгоспи, висловлюються думки щодо вирішення проблеми подібним чином, передавши полезахисні насадження великим сільгоспвиробникам, які орендують дані поля і мають у своєму арсеналі достатньо засобів, аби утримувати ці посадки. Логіка, звісно, є, бо ж лісосмуги захищають їхній врожай від вітрів, а якщо, навіть, в силу великої розрослості чи неналежної проектної висоти насадження втратили полезахисну ефективність, такі господарі завжди знайдуть кошти для проведення робіт, які зумовлять виконання полезахисними насадженнями свого призначення.

Проте передати лісосмуги на утримання і в цьому випадку не так просто як здається. У великих сільгоспвиробників, котрі реально могли б зайнятися їх впорядкуванням, в оренді практично знаходиться лише частина землі – відсотків 30-35 від загальної площі ріллі. Решта – у одноосібників, але в їх контексті розглядати дану проблему не має жодного сенсу, позаяк розв'язання її такій категорії власників абсолютно не під силу. Та-

ким чином вирішення проблеми життєдіяльності позахисних смуг потребує злагодженої взаємодії та співпраці вчених різних галузей наук для чіткого визначення правового режиму та збереження даних насаджень.

Гоштинар С. Л.

Національний університет «Одеська юридична академія», доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права, кандидат юридичних наук

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ В УКРАЇНІ, РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ ТА БІЛОРУСІ

Проведення земельної реформи і перехід до ринку нерухомості є невід'ємними складовими розвитку ринкових відносин у країнах пострадянського простору. Це зумовлює необхідність обліку та охорони прав на землю, розвитку фіскальних інструментів (податків, орендної плати), заснованих на фізичних, економічних і правових характеристиках земель, а також правових і економічних механізмів раціонального використання та охорони земель (Гоштинар С. Л. Правове регулювання ведення державного земельного кадастру в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 / С. Л. Гоштинар; Нац. аграр. ун-т. – К., 2008. – 19 с).

Застосування відомостей державного земельного кадастру повинно бути ефективним засобом захисту прав суб'єктів земельних правовідносин, тому особливо актуальним стає закріплене в ч. 2. ст. 34 Конституції України право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, крім того, ч. 2 ст. 50 Основного закону закріпила за кожним громадянином право вільного доступу до інформації про стан довкілля, а також право на її поширення.

У вітчизняному земельному законодавстві, в ч. 1 ст. 193 Земельного кодексу України державний земельний кадастр визначається як єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах кордонів України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами (Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3–4. – Ст. 27).

У ст. 70 Земельного кодексу Російської Федерації від 25 жовтня 2001 року в редакції Федерального закону від 13 травня 2008 року закріплена відсилочна норма, відповідно до якої державний кадастровий облік земельних ділянок здійснюється відповідно до закону «Про державний кадастр нерухомості» (Земельный кодекс Российской Федерации от 25 октября 2001 года № 136-ФЗ // Собрание законодательства РФ. – 2001. – № 44. – Ст. 4147). Таким чином, правове регулювання земельного када-